

seneca

gladyatör kararını arenada verir

2000 yıllık bilgelik rehberi

DESTEK YAYINLARI: 1191

FELSEFE: 12

SENECA / GLADYATÖR KARARINI ARENADA VERİR

Yayına Hazırlayan: Özlem Küskü

Her hakkı saklıdır. Bu eserin aynen ya da özet olarak hiçbir bölümü, yayınevinin yazılı izni alınmadan kullanılamaz.

İmtiyaz Sahibi: Yelda Cumalıoğlu

Genel Yayın Yönetmeni: Ertürk Akşun

Yayın Koordinatörü: Özlem Esmergül

Çevirmen: Özlem Küskü

Editör: Özlem Küskü

Son Okuma: Devrim Yalkut

Kapak Tasarım: İlknur Muştu

Sayfa Düzeni: Cansu Poroy

Sosyal Medya-Grafik: Tuğçe Budak - Mesud Topal

Destek Yayınları:

1.-6. Baskı: Aralık 2019

7.-8. Baskı: Ocak 2020

9.-10. Baskı: Şubat 2020

11. Baskı: Nisan 2020

12.-13. Baskı: Mayıs 2020

14. Baskı: Ekim 2020

15. Baskı: Kasım 2020

16. Baskı: Haziran 2021

Yayıncı Sertifika No. 13226

ISBN 978-605-311-720-9

© Destek Yayınları

Abdi İpekçi Caddesi No. 31/5 Nişantaşı/İstanbul

Tel. (0) 212 252 22 42 – Faks: (0) 212 252 22 43

www.destekdukkani.com

info@destekyayinlari.com

facebook.com/DestekYayinevi

twitter.com/destekyayinlari

instagram.com/destekyayinlari

Deniz Ofset – Çetin Koçak

Sertifika No. 48625

Maltepe Mahallesi

Hastane Yolu Sokak No. 1/6

Zeytinburnu / İstanbul

seneca

gladyatör kararını arenada verir

2000 yıllık bilgelik rehberi

Yayıma Hazırlayan: Özlem Küskü

Seneca Kimdir?

Romalı filozof, devlet adamı, hatip ve tragedya yazarı Lucius Annaeus Seneca MÖ 4 yılında İspanya'nın kültür merkezi Cordoba şehrinde doğdu. Babası ile aynı ismi taşıdığından aynı zamanda Genç Seneca olarak da bilinir. Babası Yaşlı Seneca dönemin ünlü bir hatibi ve retorik öğretmeni idi. Genç Seneca, iyi bir eğitim almış yetenekli annesi Helvia'nın yönlendirmesiyle felsefeyle tanıştı. Dönemin önde gelen felsefecilerinden dersler aldı. Pisagorcu Sotion, Kinik Demetrios, Stoacı Attalus bu isimlerden birkaçıydı. Genç Seneca'nın felsefeye olan bu ilgisi babası tarafından onaylanmadı çünkü dönemin imparatoru Tiberius gençliğin yöneldiği Yunan felsefesine sıcak bakmadığı gibi aşırı tavırlar sergileyen bu "asi" felsefecileri de Roma'dan uzaklaştırıyordu.

Babasının felsefe merakına karşı çıkmasında yönetimin tavrının yanı sıra aynı zamanda Genç Seneca'nın felsefi eğitimler sırasında uyguladığı katı yaşam disiplinleri de etkiliydi. Örneğin Pisagor öğretisinin gereklerinden biri olan perhiz uygulamaları tüm yaşamı

boyunca nefes darlığından mustarip olan Seneca'nın hassas sağlığını olumsuz etkiledi. Et yememe, güzel yemeklerden ve yumuşak yataktan vazgeçme gibi kuralları babasının ısrarıyla terk etti. Felsefeden olabildiğince uzaklaşması içinse önce Pompei'ye daha sonra da Mısır'a gönderildi.

Mısır'da devlet yönetimi alanında kendini geliştirdi ve senatoya girdi. Etkili konuşmalar sergilemeye başladığı ve hatipliğini gösterdiği yıllar bu döneme rastlar. 28 yaşında Roma'ya geri dönüp mahkemede avukatlığa başladı, imparatorluğun mali işlerini üstlendi. Ancak üstün belagati ve işlerindeki başarılı tutumu İmparator Caligula'nın tepkisini çekti. Öyle ki kıskanç Caligula onu öldürmeye bile niyetlendi. Verilen ölüm cezasından arkadaşlarının araya girmesiyle kurtuldu. Caligula'nın ölümünden sonra tahtı devralan Cladius döneminde bir süre rahat etse de bu kez adı saray dedikodularına karıştı. İmparatoriçe Messalina tarafından zina suçlamasıyla Korsika'ya sürgüne gönderildi. Seneca bu adada 8 yıl kaldı ve bu dönem onun hayatı için de önemli bir dönüm noktası oldu. Felsefesinde ve düşüncelerinde kök salacak fikirlerin temelini bu dönemde attı. Geride bıraktığı konforlu ve rahat yaşamın ardından iktidarı, zenginliği, itibarı sorguladı, madalyonun yani Roma'nın başka bir yüzünü gördü.

Adada sürgün 8 yıl... Tesellişi şiirler, tragedyalar yazmakta buldu. *Teselli Üzerine* (De Consolatione) olarak bilinen üç metnini bu dönemde yazdı, bunlardan

birisi annesi Helvia'yaydı. Annesine yazdığı bu tesellide her ne kadar onu yatıştırma çabası içinde olsa da aslında su serpmek istediği kendi yüreği idi. Kendisini doğaya verdi, yıldızları, ağaçları ve evrenin döngüsünü izledi. Stoa felsefesine yerleşik doğaya uygun yaşam fikrini bizatihi deneyimledi.

Ancak sığındığı felsefeye rağmen uğradığı haksızlığın umutsuzluğu ve öfkesi üzerine çöktü. Öyle ki çaresizlik içinde imparatora yazdığı metinlerle af dilemeyi bile denedi. *Polybius'a Teselli* (Ad Polybium De Consolatione) adlı metinde içinde bulunduğu çaresizliği anlattı ve bir anlamda merhamet diledi. Ancak çabaları yanıtızsız kaldı. Roma'ya ancak İmparatoriçe Messalina öldükten sonra geri dönebildi.

Hayatının dönüm noktalarından bir diğeri de MS 48 yılında Roma'ya dönmesi oldu. Messalina'nın ölümünden sonra yerine geçen Agrippina'nın oğluna felsefe dersleri verdi. Bu genç oğul, ismi tarih kitaplarına çılgınlıklarıyla (bazıları tarihçiler tarafından yalanlansa da) geçecek olan İmparator Neron'dan başkası değildi. MS 54 yılında İmparator Claudius öldüğünde henüz 16 yaşında olan Neron tahta geçince Seneca da devlet yönetiminde yetki sahibi bir konuma geldi. Ancak Neron'un gitgide kontrolünü yitirmesi, zihinsel sağlığının kaybolması ve üzerine birlikte çalıştığı muhafız kıtası komutanı Afranius Burrus'un zehirlenmesi üzerine giderek yalnızlaştı ve neredeyse tek başına kaldı. Bozuk sosyal ilişkiler, dalkavuklar, dedikodu ve

ihdiras sarmalında buldu kendisini. Stoa ahlakıyla bi-
çimlendirdiđi hayat görüřü bunu daha fazla sürmeye
katlanamadı ve görevini terk etme isteđini Neron’a bil-
dirdi. İsteđi geri çevrildiđindeyse sarayda edindikleri-
nin bir kısmını bırakarak görevinden ayrıldı.

Ölümü

Hemen her Stoacının ölümü gibi onunki de trajik-
ti. Yönetimden çekildikten sonra Neron’un despotluk
ve vahşet dönemi başladı. Seneca ise kendini tamamen
felsefeye verdi, *Doğa Araştırmaları* (Naturales Quaesti-
ones) adlı eserini ve *Ahlak Mektupları* (Epistulae Mo-
rales) ismiyle bilinen mektuplarının bir kısmını bu dö-
nemde yazdı. İsmi Neron’u ortadan kaldırmaya yönelik
bir suikast iddiasına karışınca MS 65 yılında imparator
tarafından intihar cezasına çarptırıldı.

İntihar biçimi Seneca’nın kendi tercihine bırakıldı, o
da damarlarını açtırarak ölmeyi seçti. O gün geldiğin-
deyse her Stoacı gibi ölüme karşı hazırды.

Vasiyet bırakma talebi askerlerce reddedildiđinde
yanındaki dostlarına son kez “Sizlere tüm yaşamımın
örneğini bırakıyorum” diye seslendi. Karısıyla vedalaş-
tı ve kollarını bıçaklarla açtırdı. Yaşlanmasıyla birlikte
iyice zayıflayan bedeninden ağır ağır akan kan ölümü-
nü iyice geciktirince yıllardır dostu olan bir hekimden

zehir getirtilmesini istedi. Ancak iflas eden bedenine zehir de işlemedi. Son olarak sıcak su banyosuna terk edildi ve burada ölüme teslim oldu. 65 yılında bedeni hiçbir tören yapılmadan yakıldı.

Felsefesi

Seneca, felsefesinde Stoacılığın temel ilkelerini sorguladı; ölüm, kader, talih, bilgelik, doğa, inziva, korkular, ruh dinginliği gibi konuları ustalıkla aktardı. Benimsediği Stoa felsefesini aynı zamanda tragedyalarına ve Latin edebiyatındaki diğer eserlerine de yansıttı.

Stoacı filozoflar kendilerini bir nevi rehber olarak nitelendirdikleri için zor durumda kalanlara, içinden çıkılmayan durumlarla uğraşanlara akıl vermeyi ve onları huzura, dinginliğe çağırmayı bir görev olarak görüyorlardı. Belki de bu yüzden, en çok da Seneca'nın başvurduğu bir yöntem olarak, anlatmak istediklerini abartıyor ve yüceltiyorlardı. Böylece anlatmak istedikleri ruh halinin en azından bir parçasını karşı tarafa ulaştırmayı hedefliyorlardı.

Seneca'nın yazdıklarında abartılı bir anlatımın yanı sıra keskin bir zekâ ve derinlik hâkimdir. Anlattıklarıyla insanı düşünce deryasında gezdirirken aynı zamanda kusursuz bir edebiyat keyfi de sunar.

Zaman zaman Stoa felsefesinin bazı noktalarını eleştirmekten de geri kalmayan Seneca, Stoa felsefesinin öncüleri arasındaki en özgür sestir. Sınırları zorlamaktan korkmayan, kendinden önceki dönemin Stoiklerinin görüşlerini tersyüz etmekten kaçınmayan, esnek, şartların gerektirdikleriyle en akılcı şekilde mücadele eden bir ses...

O hayatın kendisine getirdiklerini yaşadı, bir yandan sorgularken bir yandan da arenaya çıkıp aklıyla dövüştü ve kararlarını yine o arenada verdi.

Giriş

Kimdir bilge kişi?

Çok bilen mi bilgisini kullanabilen mi?

Kuvvetli olan mı yoksa iradeli mi?

Mutlu mu kayıtsız mı?

Bilge, talihin yanardönerli hediyelerine yüz veremeyendir. Çünkü onun en büyük eğlencesidir gözyaşıyla kahkahayı birbirine karıştırmak. Hüzünlüyken güldürmek ama yine de dünya nimetlerine sarılmamak.

Nedir büyük zafer?

Her şeyin aklımızdan doğduğunu görmek ve arınmak, tüm kusurlardan uzaklaşmaya çalışmak.

Nedir esas olan?

Doğanın hakiki bilgisine ulaşmak, ruhu vaatlerden ve tehditlerden uzak tutmak. Ümitle beklenen ya da korkup kaçılan hiçbir şeyin değerli olmadığını bilmek.

Nedir ihtiyacımız olan?

Bizim olacak diye birilerinden bir şeyler istemek mi? Onlar hiç bizim olmadılar ki... Onlar evimize gelen bir misafir gibi yine aynı kapıdan çıkıp gitmeyecek mi?

O halde bilgece bir duruş gerekir insana. İyiyken aşırı sevinmeyecek, kötüyken bedbaht olmayacak, bu değişken döngünün getirdiklerini yüreklice kabul edecek bilgece bir duruş... Çünkü yaşam kendi sonunu eninde sonunda kendisine göre belirleyecektir, insana göre değil.

Ne talihe kapat kapılarını ne de onun getirdiklerine kul köle ol.

Ne yaşamayı reddet ne de onu kazanmak için kendini parçala.

Ne sıradan zaferlerin kanadına tutunup yükseklerde uç ne de kederin çukurunda boğul.

Ne sürüklen ne de yapış...

Sadece yaşa. Kederden, acıdan, kibirden, gösterişten, aşırılıklardan sıyrıl ve dengeyi bul.

O zaman bırak doğanın yasası seni özgür kılsın. Ruhunu da aklını da kölelikten kurtarsın. Hoşlanmadığın ama bir türlü de vedalaşamadığın kötü taraflarınla vedalaş. Ne olup bittiğindense, ne olması gerektiğiyle uğraş. Uğraş ki insanlığının da üstüne çıkabilesin.

Bilgeliliğin makamına ancak bunlarla varabilirsin.

Özlem Küskü

“Adadım kendimi özgür çalışmalara, sefalet beni zorlasa da, yeteneğimi ödüllü kazançlara yönlendirse de çevirdim yüzümü kazançsız olana.

Atfettim kendimi şiire ve felsefenin faydalı çalışmalarına. Erdemin her kalpte yer edinebileceğini gösterdim, talihime göre değil zihnime göre ayarladım kendimi, doğuştan gelen sınırları aştım, en iyilerle en tepede durdum.

Sağlam bir vicdanla söylenmeyecek hiçbir kelime çıkmadı ağızımdan. Arkadaşlarım için endişe duyarken, onlar için yeterince iyi bir arkadaş olabildim mi sorusu dışında, kendim için hiç endişeye kapılmadım. Dökmedim gözyaşları, diz çökmedim kimsenin eline yapışıp.

Aceleyle dalmadım hiçbir aşırı eyleme, dolaşısıyla gücün çılgınlığından da kaçamadım. Gaius’un huzurunda alıştım işkence ve ateşe. Biliyordum ki, onun varlığı altındayken insan öldürülmeyi bir merhamet gibi görebiliyordu.

Yine de çekmedim kılıcımı ya da ağızımı açıp dalmadım derin denizlere.

Sadakat uğruna yapabileceğim tek şey ölmekmiş gibi görünmesin diye...”

Öğüt

“Doğduğunda sana şu öğüdü vermeye geldiğimi hayal et:

Birazdan hem tanrıların hem de insanların beraberce yaşadığı kente, geri döndürülemez ve ebedi yasalarla sınırlandırılmış tüm evreni içine alan, sayısız yıldızın parladığı ve güneşin her bir zerresiyle her yeri aydınlattığı kente giriş yapacaksın. Orada Güneş seyriyle gecenin ve gündüzün sınırlarını çizer, yazı ve kışı birbirinden ayırır. Gecesinde onun yerini alan, yumuşak ve tatlı ışığını kardeşi Güneş’ten ödünç alan, bazen görünmez olan bazen de tüm parlaklığıyla asılı duran, büyüyen, küçülen ama her defasında bir önceki halinden bambaşka görünen Ay’ı göreceksin. Kentin gecesinde diğerlerine zıt yönde hareket eden 5 gezegenin, gökyüzünün doğal hareketinin tersi yönünde ilerlediğini göreceksin. Onların en ufak bir hareketi ulusların talihini değiştirir, uğurlu ya da uğursuz konumlarına göre imparatorları yüceltir ya da yıkar. Toplanan bulutları, yağın yağmurları, düşen şimşekleri, göklerin çarpışmasını hayranlıkla izleyeceksin.

Gökyüzünün harikalarına doyup bakışlarını yeryüzüne çevirdiğinde hayranlık uyandıracak başka şeylerle karşılaşacaksın. Bir tarafta sınırsız açık ovaları, diğer tarafta karla kaplı dağların yükselen zirvelerini, gürül gürül akan ırmakları, aynı kaynaktan bazıları doğuya bazıları batıya yönelen kollarını, dağların en yücesinde salınan ağaçları, her türden hayvanın yaşadığı ve kuşların şaşırtıcı harmonisiyle şenlendirdiği muazzam büyüklükteki ormanları, kurulmuş şehirleri, kimileri tecrit edilmiş, kimileri de korkuyla dağların ve derelerin sınırlarına hapsolmuş ulusları, ekilen ekinleri, kendi kendine meyve veren ağaçları, çayırların arasından kıvrılarak akan dereleri, güzel manzaralı koyları, liman şeklinde içe bükülen sahilleri, denizin tekdüzeliğini bozan ve gelişigüzel serpiştirilmiş adaları göreceksin.

Rüzgâr esmediğinde bile her zaman dalgalanan denizde yüzen, bazıları büyüklüğüne rağmen karaya sürüklenen, bazıları da en iyi kürekçilerin bile çabasını boşa çıkaracak kadar çevik hayvanları göreceksin, onlar yakınlarından geçen gemilere püskürttükleri sularla epey tehlike yaratırlar. Bilinmeyen toprakların peşine düşmüş gemiler göreceksin. İnsanın yürekliliğinin denenmedik şey bırakmadığını göreceksin, bunların hem tanıdığı olacaksın hem de görkemli denemelerinin birer ortağı. Sanatlar öğrenecek, öğreteceksin, bunlar bazen yaşamın gerekliliği olacak, bazen onu süsleyecek, bazen de yönetecek.

Ama aynı zamanda hem aklına hem de bedenine yönelen ölümcül belalar bulacaksın, savaşlar, soygunlar,

acılar, yıkımlar, doğal felaketler, hastalıklar, zamansız yaslar, celladımızdan gelen işkence mi kurtuluş mu olacağını asla bilemeyeceğimiz ölüm.

Şimdi kendini dikkatlice tart ve düşün, neyi seçeceksin?

Eğer yaşamın sana sunduğu kutsamaların tadını çıkarmak istiyorsan işte bu ateşten geçeceksin. Yaşamayı seçtiğini mi söylüyorsun? Tabii ki bunu diyeceksin, başka türlü mü mümkün olabilir mi? Yoksa sana ufacık da olsa acı çektirecek hayatı yaşamayı mı reddediyorsun? O zaman, karar kıldığın yasaya göre yaşa.”

“Yenilmez Olan Hiç Darbe Almayan Değil Darbeden Yaralanmayandır”

Kimdir bilge kişi?

Nerede gizlidir bilgelik?

Ellerinizi gökyüzüne açarak dua ettiğiniz Tanrı’da mı? O mu verecektir size bilgeliğin sırrını?

Oysa el açtığınız Tanrı içinizde oturur. İçinizdeki kutsal ruh her şeyi görür ve bilir. Eğer insanda övülme-ye layık olan bir şey varsa işte bu, o kutsal ruhtur.

Ruhun yanına bir de arkadaş lazımdır.

Ne mi o?

Akıl...

Kutsal ruh ve yetkin akıl...

İşte bilge insanın takip etmesi gereken doğru yol.

Seneca’ya göre insan ahlak bakımından yetkin olmalıdır. Bu yetkinliğe ulaşan insan bilgedir. Bilge, yaşamını bilgi ve eylem tutarlılığına ulaştırmış, erdem sahibi,